

Posudek na disertační práci
Adéla Jůnová Macková
Československo-iránské vztahy v letech 1918–1939

Autorka v úvodu definuje zaměření své disertační práce, a to komplexně zkoumat čs.-iránské vztahy v meziválečném období v rovině politické, kulturní a zejména hospodářské. Při zpracování tohoto tématu se musela vyrovnat s četnými úskalími, počínaje obtížnou dostupností nejnovější zahraniční literatury, skutečností, že tomuto tématu byla dosud v československé a české historiografii věnována jen velmi malá pozornost, i značnými obtížemi při vytváření delších časových řad vývozu a dovozu mezi oběma zeměmi způsobenými dochováním primárních pramenů, změnami metodiky statistických šetření a proměnami legislativy.

Práce je přehledně rozčleněna do šesti kapitol. První dvě kapitoly podávají stručný nástin zahraniční a hospodářské politiky v meziválečném období obou zemí. Třetí kapitola se zabývá zřízením a činností československého zastupitelského úřadu v Íránu v meziválečném období, následuje analýza Československého obchodu s Íránem v letech 1918–1938, dále kapitola týkající se pronikání čs. firem do Íránu, se zaměřením na obchod se zbraněmi, a práce je zakončena kapitolou věnovanou československému vystěhovalectví a vytváření čs. kolonie v Íránu mezi světovými válkami.

V kontextu celé práce se zpracování čs. zahraniční a hospodářské politiky jeví jako nedostatečné, celkem je mu věnováno jen sedm (!) stran a z nich období 30. let pouhé dvě strany a při srovnání s následující kapitolou o vývoji v Íránu (cca 40 stran) je evidentně poddimenzován. Velmi komprimovaný text navíc neumožňuje formulovat obecnější závěry a vede k nepřesným formulacím. Tvrzení, že Československo jako stát s malým vnitřním trhem a sníženou koupěschopností obyvatelstva mohlo v 30. letech oživit hospodářskou situaci pouze posílením exportu (s. 29), je zjednodušením celé problematiky. Čs. ekonomika byla již od svého vzniku výrazně exportně zaměřena a některé obory průmyslové výroby byly po vzniku samostatného státu nadměrně vyvinuty (cukrovarnictví je klasickým příkladem). Navíc během hospodářské krize a následné recese byly některé čs. výrobky vytlačeny ze zahraničních trhů, na něž se jim nepodařilo znovu proniknout.

V následujících kapitolách věnuje autorka pozornost značnou pozornost procesu uzavírání smluv mezi Československem a Íránem i proměnám iránské legislativy týkající se vývozu a dovozu zboží, neboť zásadním způsobem ovlivňovala postavení jednotlivých zemí na iránském trhu, zadávání státních zakázek i možnosti dovozu a vývozu jednotlivých komodit. Správně upozorňuje i na další těžkosti při pronikání našich firem na iránský trh. Šlo o zemi s odlišným právním systémem, navíc dopravně odlehlou s nevyvinutou infrastrukturou, kde náklady na dopravu se zásadním způsobem promítaly do ceny zboží.

Podrobně seznamuje také s činností čs. zastupitelských úřadů i s jejich zprávami o finančně hospodářské situaci Íránu, a podpoře, kterou poskytovaly naše instituce (např. Ekonomická sekce Orientálního ústavu či Exportní ústav československý) našemu průmyslu a obchodu i jednotlivým koncesionářům a obchodním zástupcům (Josef Slávek, František Sedláček, František Toman).

Těžiště práce spočívá ve IV. a V. kapitole, v nichž autorka shromáždila a vyhodnotila dostupné údaje o vývoji vzájemného obchodu a jeho bilance i o struktuře československého vývozu do Íránu a iránského dovozu do ČSR. Podrobná analýza jí umožnila formulovat řadu důležitých závěrů. Čs. export se výrazně zvyšoval v průběhu 30. let, jeho objem však v jednotlivých letech výrazně kolísal, neboť nešlo o export určitých stálých komodit, ale o nepravidelné udílení státních zakázek a o dovoz zbraní. Výrazně jej ovlivnily zákon o monopolu zahraničního obchodu, smlouva se SSSR či iránsko-německá clearingová dohoda

Průřezová analýza pro jednotlivé roky (1912, 1928, 1932 a 1937) umožnila stanovit i proměny struktury československo-iránského obchodu. Jestliže v polovině 20. let tvořil vývoz potravin (zejm. cukru) dvě třetiny čs. exportu a textilní výrobky se podílely jednou desetinou, v druhé polovině 30. let jednoznačně dominovaly železné zboží, stroje a vozidla. Šlo jednak o zbraně, a to obrněná vozidla, jednak o tyčovou ocel a železo pro stavbu silničních a železničních mostů a továrních hal. Jedinou významnou komoditu v iránském vývozu naproti tomu po celé sledované období představovaly vlněné, ručně tkané koberce.

Velmi podrobně jsou sledovány zbrojní zakázky jednotlivých firem i podíl čs. průmyslu na modernizaci iránské armády. Je však zřejmé, že tato problematika si ještě vyžádá další výzkum.

Autorka si je vědoma všech metodických obtíží způsobených specifikou dobových statistik, skutečností, že řada výrobků (včetně zbraní) a surovin určených pro industrializaci Íránu a modernizaci jeho armády byla dovážena bezcelně a část komodit se dostávala na iránský trh prostřednictvím reexportu apod. Velmi pečlivě hodnotí jednotlivé údaje a získaná data dokládá četnými tabulkami a grafy, které tvoří spolehlivou oporu pro její závěry.

Seznam literatury by bylo možné doplnit o některé tituly, např. Vladimír Karlický, Československý zbrojní průmysl v l. 1918–1939 a jeho vývozní činnost, Praha, MZO 1966 a o přehlednou stat' Vladimíra Kříže, Práce českých inženýrů v Íránu. In: Z vývoje české technické tvorby, Praha 1940, s. 295-299, kde jsou otištěny i fotografie průmyslových podniků budovaných v Íránu. Retrospektivní údaje o hospodářských vztazích s Íránem pro meziválečné období lze získat také ve fondech AMZV, Teritoriální obvod TO-T Írán 1945-1954, kde je uložen mimo jiné seznam realizovaných investičních projektů po roce 1933, investičních celků, staveb a výrobních zařízení, které si MZV nechalo vypracovat v roce 1954.

Práce je napsána velmi přehledně a získané poznatky jsou systematicky utříděny. Zaujme také pečlivé zpracování tabulkových a grafických příloh. Zde jen upozornění: vzhledem k tomu, že jde o číselné údaje, měly by být zarovnány zprava, nikoli na střed.

Na závěr lze konstatovat, že jde o velmi kvalitní práci, která přináší řadu nových cenných údajů. Proto ji doporučuji k obhajobě.

V Praze dne 15. srpna 2012

